

*Головка Анжела Олександрівна,
здобувачка ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 1
Національна академія внутрішніх справ
Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національна академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Кожен громадянин, який проживає в демократичній країні наділений правами, які гарантуються та охороняються державою. Права збільшували свій обсяг відповідно до потреб суспільства протягом усієї історії людства. Питання прав людини є найважливішою проблемою внутрішнього та зовнішнього правового розвитку. Їх забезпечення – це той критерій, за яким оцінюється досягнутий рівень демократії в державі. Розпочинаючи з праць стародавніх мислителів, філософи, соціологи, політики, правознавці намагаються осягнути сутність проблеми прав людини, окреслити її історичні й сучасні параметри. Адже місце людини в соціумі, її соціальна роль значною мірою залежать від обсягу прав, які визначають її соціальні можливості, характер життєдіяльності, систему зв'язків людей у суспільстві. Права людини – це соціальна спроможність вільно діяти, самостійно обирати вид і міру своєї поведінки з метою задоволення різнобічних власних матеріальних та духовних інтересів, а також потреб інших людей, окремих соціумів і суспільства загалом [1, с. 86].

Фундаментальними, невід'ємними та невідчужуваними є природні права людини, які гарантуються Конституцією України насамперед це право на життя, свободу, безпеку і недоторканність, повагу до гідності, заборону катувань. Права людини закріплюються в міжнародних актах, національних конституціях, а на демократичну державу покладається обов'язок їх забезпечувати та захищати [2, с. 116]. Але окрім них існують ще права, якими громадян наділила держава, вони формуються та вдосконалюються з розвитком історії та відповідають потребам людини на тому чи іншому етапі розвитку суспільства.

Суттєвим для класифікації прав людини є введення понять «трьох поколінь» прав людини, котре запропонував французький правник Карел Васак. Перше покоління громадянських і політичних прав бере початок від XVII–XVIII ст., а саме періоду після Англійської, Американської та Французької революцій. Це в основному негативні права, а не позитивні. Такі права, як, наприклад, право на життя, свободу та особисту недоторканність, свобода від рабства, катувань або жорстокості тощо. Друге покоління економічних, соціальних і культурних прав, ідея яких з'являється на початку XIX ст. виникло після соціалістичних революцій. Це скоріше позитивні, ніж

негативні права, які вимагають для їх реалізації участь держави. Приміром, право на соціальне забезпечення, працю, відпочинок тощо. Третє покоління прав розглядається як продукт розвитку національної держави кінця ХІХ ст. Нині виділяють шість солідарних прав. Це такі права, як право на політичне, економічне, соціальне і культурне самовираження, право на економічний та соціальний розвиток, право на мир, право на здоров'я та безпечне довкілля і право на гуманітарну допомогу. Усі шість зазначених прав належать до колективних прав, оскільки вимагають зусилля всіх соціальних сил.

Права людей, які потребує сучасність беруть свій початок межі ХХ–ХХІ ст., саме тоді виникають дискусії щодо нового покоління прав людини – четвертого. Таку закономірність пов'язують з науково-технічним прогресом, розвитком медицини, біології, генетики, космічної сфери. Права четвертого покоління можна розділити на дві групи: соматичні права людини та права людини, які пов'язані з розвитком цифрових технологій. Етимологія поняття «соматичні» походить від лат. *soma* – тіло. Саме тому соматичні права – це права людини, які дозволяють людині самостійно розпоряджатися власним тілом. Права людей четвертого покоління класифікують: 1) право на смерть (евтаназія або суїцид), 2) права людини щодо її органів і тканин (трансплантація, права донорів та реципієнтів), 3) сексуальні права людини (вибір партнера, вступ до шлюбу, питання про легалізацію проституції, правове регулювання становища сексуальних меншин), 4) репродуктивні права людини (штучне запліднення, аборт); 5) право на зміну статі [3, с. 269].

Права людини в Україні є однією з найважливіших тем, адже після початку повномасштабної війни на території України в 2022 р. права людини в країні були серйозно порушені. Війна в Україні призвела до порушення природних, фундаментальних і найважливіших прав людини, таких як право на життя, свободу та безпеку. Війська ворога порушили всі міжнародні правила ведення війни, основоположні права людини, які закріплюються Загальною декларацією прав людини. Над населенням України були здійснені тортури, українців убивали, гвалтували, депортували, стирали з лиця Землі. У квітні 2022 р. Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про вчинення рф геноциду в Україні». Крім цього, уряд України вжив заходів для захисту прав людини в країні, включаючи розслідування порушень прав людини, вжиття заходів проти воєнних злочинів і надання допомоги постраждалим, для реалізації даних заходів задіяна велика кількість спеціалістів, які досліджують всі воєнні злочини та роблять все можливе, щоб врятувати постраждалих. Унаслідок війни економічне становище України вкрай складне, тобто в Україні вирує економічна криза, яка призвела до бідності та нерівності громадян. На нашу думку, основними сучасними викликами правам людини в Україні є:

- ерозія незалежності судової системи – полягає в тому, що суди продовжують піддаватися тиску з боку влади, що негативно впливає на їхню незалежність і неупередженість, саме це призводить до обмеження доступу до правосуддя та порушення права на справедливий суд;
- порушення прав людини під час війни;

– громадські свободи – у зв’язку з останніми подіями в Україні спостерігається тенденція щодо обмеження громадських свобод, зокрема до свободи слова, зібрань та асоціацій;

– права жінок – гендерна дискримінація продовжує панувати в суспільстві, а саме в таких сферах суспільного життя як праця, освіта та охорона здоров’я.

Саме через наявність таких проблем наша держава потребує необхідних кроків для покращення ситуації з правами людини. Першим кроком має бути здійснення реформи судової системи, необхідно забезпечити незалежність та неупередженість суддів шляхом внесення змін до судової системи та підвищення рівня професійної підготовки суддів. Наступним важливим кроком є встановлення відповідальності за порушення прав людини, слід притягнути до відповідальності осіб, які вчинили порушення прав людини, як під час війни, так і в мирний час. Також варто забезпечити захист громадянських свобод, для цього потрібно створити сприятливі умови для реалізації громадянських свобод, зокрема для свободи слова, зібрань та асоціацій. Вирішити ці виклики можна лише шляхом спільних зусиль держави, громадянського суспільства та міжнародної спільноти.

Список використаних джерел

1. Кривицький Ю. В. Права людини і громадянина: концептуальні засади забезпечення в контексті правової реформи. *Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку в контексті євроінтеграції* : матеріали XII Всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 10 груд. 2020 р.). Одеса : ОДУВС, 2020. С. 85–90.

2. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

3. Попович Т., Шаварин А. Сутнісне наповнення четвертого покоління прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 266–271.

